

duidelijk zien we bij de gesloten hoofdjes den stekelloozen afgeronden top. In fig. 5 hebben we een vergroot apart hoofdje en een dito gehalveerd, terwijl in fig. 6 de verschillende omwindselbladen zijn afgebeeld van links af beginnend met de eerste slechts kort gestekelde, dan de lang gestekelde middelste en ten slotte de slechts vliezig gerand zijnde stekellooze bovenste (binnenste) omwindselbladen alle van binnen bekeken. Geheel rechts ziet men twee volledige bloemen. De rijpe vruchten zijn ten slotte afgebeeld in fig. 7.

's-Gravenhage.

J. TH. HENRARD.

IETS OVER DEN DODAARS.

TENEINDE levenswijze, nestbouw, enz. van dezen interessanten vogel na te gaan, bracht ik den vorigen zomer eenigen tijd in één der Noord-Hollandsehe polders door, waar hij in vrij groot aantal voorkomt. Het zal U misschien vreemd voorkomen, dat ik spreek van nestbouw in den zomer, omdat gewoonlijk de meeste vogels dan reeds jongen hebben. Met den dodaars is dat anders; hij broedt wel ook reeds in de lente, maar, zooals een bewoner van den polder dat zoo aardig uitdrukte: »dat duikertje (onder dezen naam is het dier hier bekend) martelt den heelen zomer zoo'n beetje door.« Dat »martelen« is hier teekenend, want ik heb werkelijk den indruk gekregen, dat de nesten nog al eens verongelukken. Daarover straks nog wel iets naders.

Den 21sten Juni begon ik voor het eerst duikertjesnesten te zoeken in de verschillende slooten tusschen de weilanden. Ik wist, dat ze er moesten zijn; dat was mij door enkele polderbewoners verzekerd en betrekkelijk spoedig had ik dan ook in een breede sloot een hoopje plantenrommel ontdekt, dat mij min of meer »verdacht« voorkwam. Nu is het zoeken van deze nesten in slooten minder moeilijk dan in plassen, maar toch was ik dit reeds enkele keeren voorbijgelopen, voor ik het ontdekte. Voorzichtig haal ik met mijn stok wat planten op zij en daar komt iets wits voor den dag: 2 eieren! Ze hadden goed verborgen gelegen en iemand, die onbekend is met de gewoonte van den dodaars om bij het verlaten van het nest de eieren met plantendeelen te bedekken, zou hier zeker geen nest vermoed hebben. Het dreef op het water, op ongeveer 1 M. van den kant tusschen enkele zeggengels, die op de foto's te zien zijn. De heer Thijssen schrijft in zijn »Vogelboekje« dat de nesten meestal niet drijvend zijn; ik heb er in het geheel 7 gevonden, die alle drijvend waren. Zou de ervaring den dodaars misschien geleerd hebben, dat een drijvend nest minder gevaar voor overstroming oplevert bij rijzing van het polderwater? Het zijn eigenaardige nesten: de eieren liggen bepaald vochtig en het heele zaakje wiegelt en gaat heen en weer met de beweging van het water. Het nest is evenwel niet maar zoo'n hoopje bij elkaar gehaalde planten, zooals dat gewoonlijk beweerd wordt; ik heb daar, omdat de meeste slooten een prachtige zandbodem hebben, ook den onderkant der nesten eens kunnen onderzoeken en toen is mij gebleken, dat het dodaarsnest eigenlijk net een drijvende ijsberg is, waarvan maar een klein deel boven water uitsteekt; onder water zit nog een halve bol van plantenrommel, een tamelijk compacte massa, zeker tot een diepte van 30 c. M. Hoe er nu voor gezorgd wordt, of liever gezorgd is, dat het deel onder water niet uiteendrijft, begrijp ik niet. Wel zag ik, dat een nest, dat niet meer gebruikt wordt, uiteendrijft.

Op een keer, toen ik door mijn kijker het broedende wijfje bespiedde, kwam plotseling in de buurt van het nest het mannetje boven. Hij zwom er eens om heen en verdween toen

weer. Even later kwam hij aangezwommen met plantenslierten, die hij op den rand van het nest deponeerde. Een prachtig gezicht was 't, die twee dodaarsen bij het nest en dan zoo vlak bij, dat ik ze a. h. w. grijpen kon. Op die manier liggen er steeds een hoop losse plantendeelen op den bovenrand van het nest, die de broedende vogel met een verwonderlijk snelle beweging over de eieren heen trekt als hij, onraad bespeurende, het nest verlaat. Zelfs al bemerkte hij mij op grooten afstand, dan was hij toch direct klaar om er van door te gaan. Dit is natuurlijk het ergst, als de vogel pas broedt; dan is het bijzonder moeilijk om hem zelfs maar even op het nest te zien. Hij staat op, zoodra hij iets bespeurt, trekt even met een paar energieke rukken een beelje planten over de eieren en glijdt van het nest, onmiddellijk onder water. Gewoonlijk laat de vogel zich dan niet meer zien; hij steekt ergens aan den kant der sloot tusschen de planten alleen z'n snavel boven water. Eerst vind je het

Juli 1916.

Dodaars op het punt het nest te verlaten.

Foto J. S. DE BOER.

geval erg vreemd en je kunt je niet begrijpen waar de vogel nu gebleven is, omdat je toch verwacht, dat hij heelemaal boven zal komen; ik weet zeker, dat je op die manier heel wat slooten met dodaarsen langs kunt loopen zonder er één van te ontdekken (van die dodaarsen n.l.)

Het is mij gelukt om den dodaars in staande houding te «nemen» (zie foto 1). De vogel heeft juist z'n eieren bedekt en is op het punt om weg te duiken: een kritiek moment voor hem. De foto geeft meteen goed weer, wat een onbeduidend plantenhoopje zoo'n bedekt nest *lijkt*.

Dat bedekken doen ze in het begin van de broedperiode niet altijd even nauwkeurig. Het schijnt wel, of ze dan nog niet zooveel waarde aan hun bezit hechten; ik heb tenminste een paar nesten met 1 ei onbedekt gevonden, evenwel ook verscheidene met 1 ei wel bedekt. Bij meer eieren wordt gewoonlijk zorgvuldig bedekt; alleen was er één met 4 eieren, dat bij het verlaten slecht of heelemaal niet bedekt werd. Het leek me toe, dat daar niet genoeg los materiaal aanwezig was; er lag alleen wat kroos met een paar stukjes plant, dat eigenlijk

IETS OVER DEN DODAARS.

65

niet genoeg was om de 4 eieren te bedekken en daarom (?) liet de vogel het meestal maar achterwege. Een enkele maal wist hij het evenwel goed klaar te spelen.

Van de 7 nesten, die ik daar nagegaan heb, was er maar één, dat vlak aan den kant van de sloot lag. Dat nest lag uitstekend verborgen; ik vond het slechts bij toeval: ik had aan den overkant van die sloot een duikertjesnest ontdekt, dat ik weleens wat nader zien wou; terwijl ik omloop, kijk ik telkens langs den slootkant naar beneden en vind een nieuw hoopje planten; ik haal er wat plantenrommel af en daar liggen 4 mooie, koffiebruine eieren. Dit nest lag nu zoo ongeveer onder den slootrand en was half drijvend. Het andere nest verderop bleek niets te zijn. Het nest met 4 was van den overkant bijna niet te zien. Ik liet het iemand zoeken, die daar woonde, en die al verscheidene duikertjesnesten gezien had, maar hij liep er 2 maal voorbij voor hij het vond, terwijl de sloot toch hoogstens 3 M. breed

Juli 1916.

Broedende Dodaars.

Foto J. S. DE BOER.

was. Ik had reeds verschillende malen langs die sloot geloopt, maar nooit had ik er vogels gezien; die hadden zich daar dus prachtig schuilgehouden.

Het bruin worden van de eieren gaat vrij gauw. Ik vond in een en hetzelfde nest: op 21 Juni 2 eieren, wit; 23 Juni 4 eieren, 3 (licht)bruin, 1 wit; 26 Juni 6 eieren, 5 bruin, 1 wit. De bruine in dit nest waren toen al koffiebruin; ze worden niet altijd zoo donker, soms blijven ze wel meer geelachtig-bruin.

Nu iets betreffende de 2e foto: de broedende dodaars. Die heb ik met behulp van een vriend op een vrij primitieve, maar toch gemakkelijke manier gekregen (zie de figuur.) Het statief met toestel stond in de sloot dicht bij het nest. Van den sluiters gaat naar den slootkant een dun touw, dat nog een eind langs den kant loopt onder ijzerdraad boogjes door voor het wegwaaien, want er stond dien middag veel wind dwars op de lengterichting van de sloot. In de tent zat mijn vriend. Nadat alles opgesteld was, ging ik een eind ver in het land liggen. Uit

de tent zou ik een sein krijgen als de dodaars op het nest zat. Na ruim een half uur verschijnt een pet buiten de tent: »het sein«. Ik sluip voorzichtig naar het eind van het touw, ik kan den dodaars zelf niet zien, want als ik over den slootrand kijk, ziet de dodaars mij en gaat hij er natuurlijk als de wind van door. Mijn vriend kan hem vanuit de tent goed zien, zegt mij, dat hij goed zit en ik trek af. Hier geen rrrt van den sluiters zooals de heer Vijverberg vertelt, ik heb geen gordijn-, maar een irissluiters. Het gaat hier zoo stil, dat de vogel er niets van bespeurt, het nadeel is natuurlijk, dat ik zelf geen controle heb of de sluiters wel open gaat. Ik trek eenvoudig tot het geheele touw strak staat, dan zal hij wel overgegaan zijn. Primitief is het echter wel een beetje. Daarna heb ik het nest met de eieren gekiekt. Dit is een heel mooi nest met een groot oppervlak.

Wat nu het verongelukken betreft, waar ik in het begin over schreef, ik heb een paar

Juli 1916.

Nest van den Dodaars.

Foto J. S. DE BOER.

maal bemerkt, dat er 1 of meer eieren in het water terecht gekomen waren. Soms raken er één of 2 verloren en dan blijft de vogel wel doorbroeden op de overblijvende, maar bij een nest van 3 eieren vond ik ze op een goeden (of liever op een kwaden) keer alle 3 op den bodem van den sloot. Ik kan me voorstellen dat er wel eens eentje uitrolt, als de vogel hals over kop te water gaat, maar dat ze er dan alle uit kunnen vallen lijkt me niet waarschijnlijk. Hoe het evenwel gaat is mij niet gebleken. Natuurlijk wordt zoo'n nest dan verlaten. Op een anderen keer vond ik 2 eieren stukgepikt in het nest liggen, maar dat zal wel door één of anderen vogel of roofdier gebeurd zijn. Er was nog een nest met 2 eieren, (oorspronkelijk 4, maar 2 waren er weer spoorloos verdwenen) dat goed bebroed werd. De sloot, waarin dit nest lag, was dicht bedekt met waterplanten, darmkroos noemt men het daar, en één keer heb ik de vogels daar eens kunnen zien zwemmen onder water, d. w. z. de drijvende plantenmassa golfde boven de vogels, die er onder door zwommen. Ik kon ze precies volgen,

IETS OVER DEN DODAARS.

67

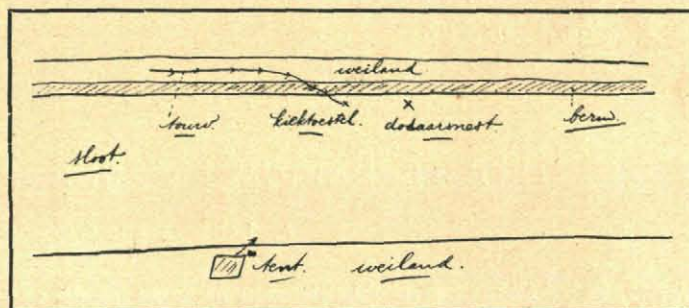
ze zwommen naast elkaar voort. Van boven komen zag ik weer niets, een flink eind verder steken ze de snavel eruit en daarvan is tusschen die planten niets te ontdekken.

Den 4en Augustus 's middags ongeveer 5 uur was er van de 2 eieren één aangepikt en 's avonds om halfnegen, toen ik weer ging kijken, lag het jong al op 2 M. afstand van het nest op het kroos! De jongen verlaten dus wel dadelijk het nest. Den volgenden morgen vroeg ging ik weer kijken en daar lag alles nog net als den vorigen avond. Het jong meer dood dan levend op het kroos en het nog overgebleven ei iets aangepikt in het nest. De oude had het nest dus verlaten. Waarom? Beviel het hem misschien niet, dat er een jong buiten lag en een ei nog in het nest? Het is vreemd; het lijken me wel slordige broeders.

Den broedtijd heb ik waargenomen bij 3 nesten; bij het eene 19, bij het andere 21, bij het derde 24 dagen. De laatste vogel heeft waarschijnlijk vaker het nest moeten verlaten. Dat loopt dus nogal uiteen. Dit derde nest kwam uit op den 24en Augustus!!

Tenslotte nog iets over jonge dodaarsen.

Ik liep weer eens langs een sloot te zoeken, toen ik plotseling een fijn gepiep hoorde; ik sta stil en luister aandachtig, ja, af en toe zachte piepgeluidjes van verschillende kanten. Ik kijk goed naar het water en na een oogenblikje zoeken zie ik paar kleine donkere donzen balletjes rondscharrelen vlak bij den kant, voortdurend naar elkaar piepend en als ze mij zien, telkens onderduikend en ongeveer op dezelfde plaats of iets verder weer bovenkomend. Ik kon ze in het heldere water goed volgen; ze zwemmen een eindje onder water naar beneden met vleugeltjes en pootjes en als ze daarmee ophouden komen ze direct vanzelf weer boven drijven. Nadat ze eenige malen gedoken hebben, vinden ze het blijkbaar welletjes en blijven gewoon rondzwemmen.

Terwijl ik daar zoo aan den kant sta te kijken, komt er één naar me toezwemmen, ik houd mijn hand in het water en daar klimt het jong er op, hij vond het zeker wel wat koud in het water; het woei ook nogal en het was aardig om te zien, hoe de anderen afdreven met den wind, als ze midden in de sloot kwamen.

Dat jong heb ik natuurlijk eens goed bekeken: 't snaveltje was lichtoranje, eitand nog aanwezig, ('t was dus slechts een paar dagen oud), zwart nestdons met een drielal bruine lengtestrepen op den rug, zwemvliezen aan de teenen. Aan de onderzijde prachtig satijnig wit. De jongen hadden reeds geheel het model van het dodaarslichaam, zooals dat op de foto van den staanden dodaars goed te zien is. Er was duidelijk verschil in grootte van de jongen. De lengte van het lichaam van het jonge duikertje, dat ik mijn hand had, was ongeveer 5 c.M.

Toen ik den volgenden dag weer naar de jongen ging, vond ik ze een eind verder in de sloot; ze waren met den wind afgedreven. Ze scharrelden nu zoo'n beetje om een nest heen; het leek me toe, dat het gemaakt was voor de jongen, want het was gemakkelijk te zien en ik had het er nog niet ontdekt. Ik ging er nu eens op mijn gemak naar liggen kijken met mijn kijker. Daar klimmen 3 jongen op het nest, de 4e ook en ze gaan nu rustig liggen veeren te pikken, prachtig! (Het 5e jong had ik even van te voren uit het water genomen om het nog eens te bekijken en dat lag nu naast mij op het land). Wat vond ik het jammer dat ik van dit nest met jongen geen foto kon nemen. Van de ouden had ik al dien tijd niets bespeurd.

Plotseling, toen ik nog zoo naar de jongen lag te kijken, komt één der ouden boven, vlak naast het nest, tegen den slootkant aan, 2 jongen klauteren op zijn rug en kruipen geheel onder z'n vleugels, de andere 2 ook van het nest, maar die het water in. Als de 4 jongen van het nest zijn, schijnt de oude het 5e te zoeken, kijkt tenminste nog zoo op het nest, maar daar hij niets meer ziet, duikt hij met de twee jongen op zijn rug onder. Even verder komt hij weer boven en blijft bij den wal zitten. Af en toe komt er een kop van een jong te voorschijn uit z'n veeren en dat is een verrukkelijk gezicht, die oude en jonge kop bij elkaar en dat alles zoo dichtbij. Ik zie dan meteen, dat de witte vlek op den kop van den oude niet wit, maar héél licht citroengeel is, de nek mooi roestbruin, een prachtige kleurencombinatie. Even later zwemt hij weg en verdwijnt in een soort inhammetje van den wal, waarna ik hem niet meer zie. De vijfde, jongen dodaars laat ik nu weer te water.

Den volgenden dag zoek ik mijn jonge dodaarsen weer op; ze zijn weer een eind met den wind afgedreven en scharrelen zoo waar weer om een (nieuw?) nest; ook dat had ik te voren niet gezien; zouden de oudere nu weer een nieuw nest voor de jongen gemaakt hebben? Naar den tijd te oordeelen, zou ik het voor onwaarschijnlijk houden, want ik geloof niet, dat ze zoo gauw weer een nest in elkaar kunnen krijgen. Van de ouden is weer alleen met goed opletten iets te zien te krijgen: een enkele maal zie ik er één, doch slechts voor een oogeblik en dan duikt hij plotseling onder — — —.

Altijd geheimzinnig, altijd interessant.

Haarlem, Maart 1917.

J. S. DE BOER.

HET TERRARIUM EN ZIJNE BEWONERS.

A. LACERTA AGILIS.

WAAROM ik een Latijnschen naam boven dit opstel plaats? De reden is, dat ik niet weet, welken Hollandschen naam ik deze hagedis moet geven. Duinhagedis, Zonnehagedis, Gewone hagedis, Groene hagedis en Vlugge hagedis zijn eenige van de meest gebruikelijke benamingen. Ik vind ze echter meer of minder onjuist, omdat de »Duinhagedis« ook op de »heik« voorkomt en alle Lacertiden veel van zon houden; omdat het »gewoon« zijn van eene diersoort afhangt van het gebied, dat men beschouwt; omdat de Smaragdhagedis (*Lacerta viridis*) heel dikwijls »groene hagedis« genoemd wordt, en *Lacerta agilis* bij andere soorten vergeleken in het geheel niet »vlug« is. De Engelschen spreken van Sand Lizard. Ook ik voel veel voor den naam »Zandhagedis«, maar zal mij wel wachten, nog een naam voor dit diertje in omloop te brengen. Daarom zal ik uit de hierboven vermelde namen die kiezen, welke mij het meest welluidend in de ooren klinkt, n. l. Duinhagedis.

Wanneer we Duinhagedissen houden, moeten we altijd zorgen voor een opgaand stammetje met een of meer horizontale zijtakjes, want de dieren houden er van om te klimmen, en om zich een tijdje op het zijtakje op te houden. Ik had eens eene groote distelplant meegebracht en in het terrarium gezet. Onmiddellijk klom eene wijfjes-hagedis langs den stekeligen stengel naar boven, en bleef daar zitten met den neus tegen de bloem gedrukt en met gesloten oogen. Of ze van den geur genoot, heb ik niet kunnen vaststellen.

Men moet zorgen, dat het boompje niet zoó lang is, dat de dieren de gazen kap kunnen bereiken. Anders kunnen ze de verleiding niet weerstaan om eene wandeling langs het plafond te maken, hetgeen onvermijdelijk eindigt met een val. Eene van mijne hagedissen brak hierdoor den staart, en lag voor dood in het terrarium. Door een afzonderlijk terrarium in te